

УДК 37.013.83:373.1

Дегтярєва Галина Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доктор філософії (PhD),

завідувач кафедри методики навчання мов і літератури

Комунальний вищий навчальний заклад «Харківська академія неперервної освіти», м. Харків, Україна
metukrlit@list.ru

ЗАСОБИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІК-КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. У статті схарактеризовано засоби ІКТ, що використовуються для забезпечення розвитку ІК-компетентності педагогів упродовж курсового та міжкурсівного періодів у системі післядипломної педагогічної освіти і з якими має бути обізнаний сучасний учитель філологічних дисциплін. Висвітлюються можливості програмного забезпечення загального і спеціального призначення, зокрема педагогічних програмних засобів, програмних засобів лінгвометодичного призначення, а також сервісів Інтернет і мережних засобів комунікації для підвищення якості мовно-літературної освіти школярів і розвитку їхньої комунікативної компетентності. Значна увага приділена формам інтерактивного спілкування в Інтернеті, що сьогодні формують мовний простір як школярів і впливають на культуру їхнього мовлення, так і педагогів, де вони можуть спілкуватися, займатися самоосвітою та обмінюватися інформацією та власними напрацюваннями.

Ключові слова: засоби ІКТ; ІК-компетентність учителів філологічних дисциплін; програмне забезпечення загального і спеціального призначення; сервіси Інтернет; мережні засоби комунікації.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Під час забезпечення умов для неперервного розвитку ІК-компетентності вчителів важливо використовувати різноманітні засоби: як специфічні – технічні засоби (комп'ютерну техніку, апаратні гаджети (графічні планшети, смартфони), мультимедійний проектор, інтерактивну (сенсорну) дошку, сканер, цифрові камери, стереогарнітуру (навушники, колонки) і т. ін.); базове програмне забезпечення (операційні системи, пакети прикладних програм, зокрема засоби загального призначення і програмні засоби лінгвометодичного призначення (програми-словники, програми-перекладачі, текстові редактори), браузері); педагогічні програмні засоби навчання філологічних дисциплін (інтерактивні програмні засоби, програмні засоби навчального призначення з предмета, електронні хрестоматії, комп'ютерні тренажери й тести тощо); сервіси Інтернет, що містять різноманітні ресурси; мережні засоби комунікації тощо, так і традиційні дидактичні (підручники, навчально-методичні посібники, роздавальний матеріал, технологічні карти тощо), що являють собою навчально-методичне забезпечення цього процесу.

У сучасних умовах інформатизації освіти формування інформаційної компетентності засобами ІКТ дозволяє використовувати у своїй професійній діяльності знання, уміння і навички в напрямі інформаційно-комунікаційних технологій, що є критерієм професійної придатності вчителя для підвищення якості освіти [25].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аналізу засобів ІКТ, що використовують для забезпечення розвитку ІК-компетентності педагогів і методичних особливостей їх використання у професійній діяльності, досліджували І. Аман [1], В. Биков [13], О. Гончарова [7], В. Горбаченко [13], В. Дем'яненко [13], Л. Карташова [16], К. Колос [17], В. Лапінський [13], О. Литвиненко [1], В. Олійник [13],

А. Пилипчук [13], В. Руденко [13], І. Роберт [26], З. Савченко [13], І. Самойленко [26], К. Скрипка [13], О. Спірін [13], І. Хижняк [28], М. Шишкіна [13] та інші, проте майже не розглядалися можливості цих засобів для розвитку вищезазваної компетентності вчителів-філологів.

Так, для набуття базового рівня ІК-компетентності вчителі філологічних дисциплін повинні бути обізнаними з дидактичними можливостями ІКТ, з якими їх ознайомлюють під час навчальних занять на курсах підвищення кваліфікації та різних науково-методичних заходах у міжкурсовий період.

Під *засобами ІКТ* розуміють «програмні, програмно-апаратні й технічні засоби і пристрої, що функціонують на базі мікропроцесорної обчислювальної техніки» [24, 19].

«*Засобами ІКТ освітнього призначення* називають засоби інформаційних і комунікаційних технологій, які використовуються разом із навчально-методичними, нормативно-технічними й організаційно-інструктивними матеріалами, що забезпечують реалізацію оптимальної технології їх педагогічного використання» [24, 20].

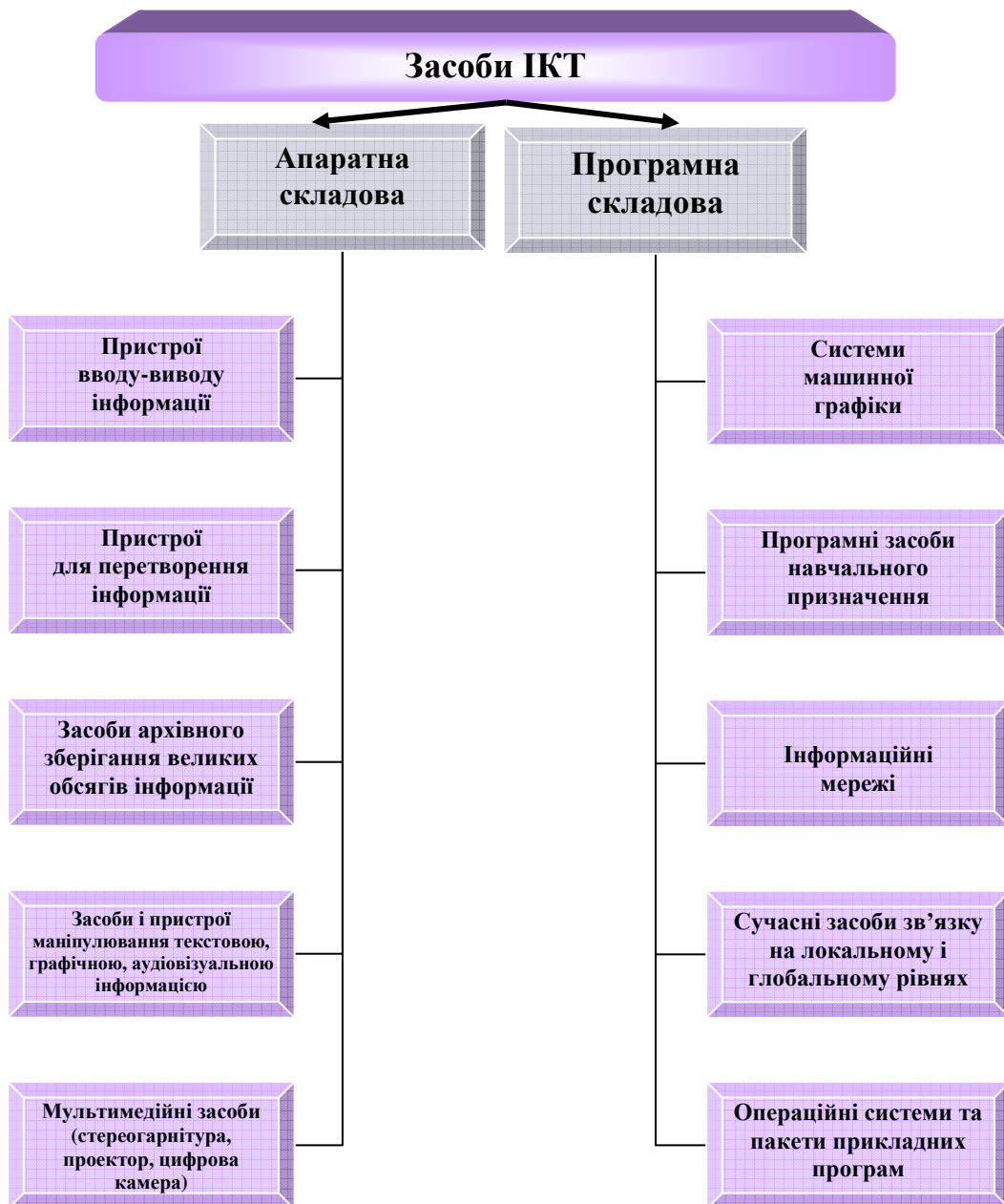

Рис. 1. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій

Засоби ІКТ для навчання поділяють на апаратні, володіння якими є необхідною, але не достатньою умовою для набуття базового рівня ІК-компетентності вчителями філологічних дисциплін і програмні, склад яких показано на рис. 1.

До засобів ІКТ, які доречно використовувати в системі освіти, відносять:

- технічні засоби (комп'ютери, комп'ютерні комплекси, мультимедійні проектори, сенсорні дошки, апаратні гаджети: графічні планшети, смартфони тощо);
- програмні засоби (системні, загального призначення, прикладне програмне забезпечення, у тому числі навчального призначення);
- засоби для під'єднання до Інтернету та забезпечення повноцінної можливості роботи в ньому (сервери, лінії зв'язку, модеми, програми пошуку різноманітних даних в Інтернет тощо);
- спеціально створене для системи освіти інформаційне наповнення (контент) в Інтернеті;
- методичне забезпечення стосовно використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій» [13, 59].

До засобів ІКТ технологічної підсистеми, що є складовою розробленої нами концептуальної моделі розвитку ІК-компетентності вчителів філологічних дисциплін у системі післядипломної педагогічної освіти (ППО) [9] відносимо технічні засоби, програмне забезпечення загального і спеціального призначення, сервіси Інтернет, мережні засоби комунікації.

Мета статті. Схарактеризувати та навести приклади використання програмного забезпечення загального і спеціального призначення, сервісів Інтернет і мережних засобів комунікації, які сприяють розвитку ІК-компетентності вчителів філологічних дисциплін у курсовий і міжкурсний періоди в системі післядипломної педагогічної освіти.

2. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Програмне забезпечення загального і спеціального призначення

Формування базового рівня ІК-компетентності, під яким ми розуміємо інваріант знань, умінь і досвіду щодо використання ІКТ в освіті, необхідний учителеві-предметнику для раціонального розв'язання професійних завдань із використанням засобів інформаційних технологій загального призначення, що передбачає розуміння основних понять у галузі ІКТ [8, с. 171], передбачає опанування базовими інформаційно-комунікаційними технологіями загального призначення: обробкою текстової, числової і графічної інформації, роботою з базами даних і електронними таблицями [7], а також основами телекомунікацій.

Наявність у вчителів філологічних дисциплін базового рівня ІКТ-компетентності, дозволяє їм під час підготовки до уроків мови та літератури застосовувати *програмні засоби загального призначення*, розраховані на широке коло користувачів і призначені для організації облікового процесу та для розв'язання різноманітних завдань, із опрацюванням інформації, зокрема:

- *текстові редактори*, які використовуються для створення текстових документів і дозволяють вводити, редагувати, формувати текст, встановлювати зображення, таблиці, перевіряти правопис, укладати зміст і багато інших складних операцій, завдяки чому забезпечують підготовку й оформлення навчального мовно-літературного матеріалу до уроків у галузі

«Мови і літератури»;

- *табличні процесори*, що дозволяють розв'язати коло завдань, пов'язаних із числовими розрахунками, а також здійснюють побудову діаграм, графіків тощо, і надають можливість учителю опрацювати та наочно представити результати моніторингу навчальних досягнень учнів;
- *програми обробки графічних зображень*, або *графічні редактори*, дозволяють створювати, редагувати, записувати у файли, надсилати на пристрій виведення графічні зображення, а також корегувати картинку, введені за допомогою сканерів.

До перелічених вище варто додати:

- *«програми обробки, нарізки, відтворення звуку й відео: програвачі; редактори; пакети кодеків; засоби захоплення аудіо та відео з екрана; конвертори тощо»;*
- *програмне забезпечення сенсорних (інтерактивних) дошок: для калібрування екрану; обслуговування електронних маркерів та електронної гумки; створення, збереження та відтворення презентацій; запису зображення, звуку, їх редагування та відтворення; підтримки локальної мережі;*
- *програмні засоби для розробки електронних навчальних продуктів, що є програмами для створення електронних посібників і підручників;*
- *елементарні програми для створення навчальних веб-сторінок, сайтів, порталів»* [28, с. 56].

Доцільно вчителям-філологам навчитися працювати і з *програмами для роботи з Internet*, до яких відносяться *браузери* – програми для перегляду веб-сторінок, роботи з електронною поштою і групами новин, Інтернет-телефонії, закачування інформації з веб-сторінок, прискорювачі роботи в мережі та інші.

Упевнене володіння програмним забезпеченням загального призначення та його використання у професійній діяльності є свідченням набуття вчителем базового рівня ІК-компетентності.

Попри це, ефективність роботи вчителів філологічних дисциплін, які є впевненими користувачами і перебувають на предметно-функціонально-орієнтованому рівні ІК-компетентності, про що свідчить наявність у них «теоретичних знань про сучасні ІКТ і практичних умінь створення й використання навчальних Інтернет-ресурсів, соціальних сервісів Веб 2.0 та інших ІК-технологій у процесі формування мовних навичок і розвитку мовленнєвих умінь при навчанні мов і літератур, а також культури країн, мова та література яких вивчається [21], відбиваються особливості предметів галузі «Мови і літератури», залежить від використання *програмних засобів лінгвометодичного призначення*, що «ураховують специфіку мови як навчального предмета, допомагають дотримуватися методичних закономірностей її викладання та задовольняють потреби вчителя в обробці чи адаптації мовного матеріалу» [28, с. 57].

До таких *програмних засобів лінгвометодичного призначення відносять*:

1) *програми-словники*, які є електронною базою даних локального або он-лайн характеру, що містять словникові статті, у яких можна здійснювати швидкий пошук потрібних слів (словосполучень, фраз) з урахуванням морфологічних форм і можливістю контекстуального пошуку, перекладу іншими мовами та ін., у яких завдяки гіпертекстовій і гіпермедійній технологіям можна подавати великий обсяг різнопланової інформації про потрібну мовну одиницю: тлумачення значення, граматичні характеристики, правила вимови та написання, смислові зв'язки з іншими словами, особливості використання в різних стилях, словотворчі можливості, етимологію та ін. [16; 18; 22; 23]. Використовуючи ці програмні засоби в навчально-виховному процесі ЗНЗ, учителі повинні наперед продумувати відповідні завдання, пояснювати відмінності у правилах користування паперовим та електронним

словником, навчити школярів використовувати програми-словники під час навчання мови;

2) *програми-перекладачі* (перекладач Google (<https://translate.google.com.ua/>); PROMT Translator (<http://www.translate.ru/>); Translate online (<http://pereklad.online.ua/>); Freetranslation.com; ABBYY Lingvo Online (<http://www.lingvo.ua/uk>) та ін.), що призначені для автоматичного перекладу тексту з однієї мови на іншу. Можна «залучати програми-перекладачі для формування мовного чуття та мовних смаків учнів ..., даючи, наприклад, завдання перекласти текст українською мовою за допомогою програми-перекладача і, ретельно перевіривши результат, виправити неточності й недоліки, зробити висновок, у яких випадках програма найчастіше припускається неточностей і т. ін.» [28, с. 58], а також ці програмні засоби доречно використовувати в самоосвіті кожного педагога, наприклад, при ознайомленні з прогресивним професійним досвідом учителів інших країн.

3) *текстові редактори* – це комп'ютерні програми для роботи з текстом, які дозволяють створювати та редагувати текстові файли, переглядати їх на екрані, виводити на друк, відшуковувати фрагменти тексту тощо. [3; 5; 18; 22].

До *програмних засобів лінгвометодичного призначення* слід додати *програми перевірки орфографії*, які надають можливість швидко перевірити текст на наявність орфографічних помилок, а також пропонують варіанти для їх виправлення, виділяючи знайдені помилки підкресленням.

Прикладні програми спеціального призначення використовуються кваліфікованими користувачами-вчителями, які вже набули предметно-функціонально орієнтованого рівня ІК-компетентності, зокрема викладанні конкретних предметів філологічного циклу, при розробці комп'ютерних уроків, педагогічні програмні засоби різного призначення та ін.

У навчальному процесі та для самоосвіти все більше користувачів використовує *педагогічні програмні засоби*, наприклад, програмні засоби навчального призначення (ПЗНП); інтерактивні програми навчання української, іноземної мови програми-репетитори; електронні тести з предметів тощо. ПЗНП можуть об'єднувати аудіовізуальну інформацію, представлену у вигляді графіки, звуку, тексту, анімації, відео фрагментів,; забезпечувати можливість переходу від одного слова або фрази до іншого навчального матеріалу завдяки наявності гіперпосилань; надавати користувачеві можливість в інтерактивному режимі добирати необхідні навчальні матеріали та за допомогою конструктора уроків розташовувати їх у потрібному порядку, а також доповнювати матеріали ПЗНП даними, що вводяться вчителем.

Користуються попитом записані на лазерних дисках або розміщені в Інтернеті різні *мультимедіа-додатки* (енциклопедії, довідники, електронні хрестоматії тощо), які містять величезний обсяг інформації і засобів їх швидкого пошуку.

Сервіси Інтернету

У ст. 1 Закону України «Про телекомунікації» зазначено, що «Інтернет – це всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно пов'язана глобальним адресним простором і базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами» [12], завдяки якій учителі мають можливість оперативно отримувати інформацію з будь-якої точки земної кулі, оскільки через глобальну телекомунікаційну мережу Інтернет можливий миттєвий доступ до світових інформаційних ресурсів (електронних бібліотек, баз даних, сховищ файлів і т. ін.) [11, 13], а також проводити віртуальні навчальні заняття в реальному режимі часу. Мережа Інтернет сприяє самореалізації особистості та розширює соціальні можливості.

«Серед вимог до базового рівня технологічної грамотності педагогічних працівників є вимоги щодо володіння базовими Інтернет-сервісами і технологіями,

серед яких зазначено, що педагоги мають уміти працювати з браузерами, формувати запити на пошук інформації в пошукових системах, зберігати інформацію (текстову, графічну, відео-, аудіо-), знайдену в мережі Інтернет. При цьому обов'язково враховується специфіка шкільного предмета» [10, 50].

Сервісами мережі Інтернет називають взаємодію двох програм для обміну інформацією між ними, які забезпечують можливості пошуку необхідної інформації та її представлення. Одна з основних служб – WWW (World Wide Web, або WEB-служба), яка є гіпертекстовою (гіпермедіа) системою, призначеною для інтеграції різних мережевих ресурсів у єдиний інформаційний простір, та дозволяє відобразити й обмінятися інформацією [18], а також надати доступ майже до всіх видів ресурсів мережі.

Електронна пошта (e-mail) одночасно виступає і сервісом Інтернету, і засобом спілкування в цій мережі; є типовим сервісом відкладеного зчитування (off-line), передає повідомлення за принципом «від одного – одному», що дає змогу користувачам обмінюватись листами-повідомленнями з іншою людиною або декількома абонентами, передаючи одночасно з текстовими повідомленнями файли в різних форматах.

Телеконференції, або групи новин (Usenet), забезпечують зберігання і пересилання файлів різних типів шляхом колективного обміну повідомленнями за принципом «від одного – багатьом», коли «послане користувачем повідомлення розповсюджується, багатократно дублюючись, по мережі, досягаючи за доволі короткі строки всіх учасників телеконференції Usenet у всьому світі» [15].

Сервіси розміщення файлів призначені для обміну великими об'ємами даних, призначених для широкого кола користувачів Інтернету, між комп'ютерами з різною архітектурою та різними операційними системами. До них можна віднести *технологію FTP* (File Transfer Protocol), а також *файлові сховища* або *хостинги*, що працюють під *протоколом HTTP*, і надають користувачу місце під його файли, цілодобовий доступ до них через веб-інтерфейс і зручний обмін ними [14].

Файлообмінні мережі є одноранговими комп'ютерними мережами для сумісного використання файлів, що засновані на рівноправ'ї учасників з обміну файлами; вони можуть бути використані вчителями-філологами, коли необхідно відшукати аудіозаписи якоїсь пісні або екранізацію художнього твору.

Сервіс IRC (Internet Relay Chat) призначений для підтримки текстового спілкування або навіть дистанційної конференції в реальному часі (*chat*).

Голосове спілкування і відеоконференції (відбуваються в режимі on-line) надають можливість двом і більше абонентам чути і бачити один одного; для проведення аудіо-та відеоконференцій абоненти повинні мати певне обладнання (комп'ютер, підключений до мережі Інтернет, мікрофон, динаміки, відеокамеру) і програмне забезпечення.

Соціальні мережі – це платформи, он-лайн сервіси або веб-сайти, що призначені для побудови, відображення й організації соціальних взаємовідносин між людьми. Прикладом є соціальний сервіс Інтернету *Веб 2.0 (Web 2.0)*, який дозволяє користувачам здійснювати спільну діяльність через обмін інформацією, збереження посилань і мультимедійних документів, створення та редагування публікацій завдяки налагодженню соціальної взаємодії. Його особливістю є принцип залучення користувачів до наповнення і багаторазового вивіряння та коригування всієї інформації, яку вони можуть завантажити на диск комп'ютера з дотриманням відповідних правил для особистого користування, до сервісів якого відносять блоги, соціальні сервіси збереження мультимедійних ресурсів, соціальні сервіси ВікіВікі, форуми, соціальні пошукові системи, сервіси для спільної роботи з документами (Google Docs) та ін.

Блог (мережний щоденник) містить зображення або мультимедіа і дозволяє будь-

якому користувачеві вести записи з довільної тематики, які регулярно оновлюються. Відрізняється від звичайних щоденників лише тим, що в блозі записи можна коментувати й обговорювати, публічно полемізуючи з автором. Може виступати осередком спільного розв'язання професійних завдань.

Соціальні сервіси збереження мультимедійних ресурсів містять *відеосервіси*, що дозволяють безкоштовно зберігати, переглядати, коментувати, редагувати відеофрагменти, і *фотосервіси*, які дозволяють зберігати, класифікувати, обмінюватися цифровими фотографіями й організувати обговорення ресурсів. Найпопулярнішим відеосервісом є *YouTube* (<http://youtube.com>) – продукт Google, що надає послуги з розміщення й обміну відеоматеріалів у мережі Інтернет.

Соціальні сервіси ВікіВікі являють собою Wiki-сервіс, який є сайтом, що дозволяє відвідувачам редагувати наявні на ньому матеріали, створювати свої сторінки (статті) та посилання на інші сторінки, обговорювати публікації, швидко оформляти текст, встановлювати зображення, аудіо-файли у форматі *.ogg, GoogleMap, таблиці, внутрішні та зовнішні посилання, презентації (конвертовані у формат *.swf), карти знань, створені за допомогою програми FreeMind [15].

До *соціальних пошукових систем* відносять веб-сайти, наприклад *Google* та *Yahoo!*, що надають можливості для пошуку різноманітної інформації в Інтернеті.

Одним із *сервісів для спільної роботи з документами* є *Google Docs* (<http://docs.google.com>), який є прикладом *сервісу Google Drive*, що забезпечує зберігання файлів користувачів «у хмарі», доступ до яких можна отримати з будь-якого іншого пристрою, підключеного до Інтернету, а також дозволяє керувати доступом до них третіх осіб, дозволяючи їм скачувати, читати та редагувати файли в сервісах Google.

Розглянемо деякі сервіси Інтернету, які дозволяють підвищити якість професійної діяльності вчителів філологічних дисциплін.

Servic LearningApps.org, який є додатком Web 2.0, дозволяє підтримувати освітні процеси в навчальних закладах різних типів і призначений для розробки, зберігання та розміщення інтерактивних завдань в ігровій формі з навчальних дисциплін на сторінках сайтів (блогів) учителів (учнів).

Інтернет-сервіс динамічних презентацій Prezi (<https://prezi.com/>) також є додатком Web 2.0 і призначений для створення та демонстрації динамічних презентацій, які можна використовувати під час організації навчально-виховного процесу і розміщувати на сторінках сайтів (блогів) учителів та учнів.

Інтернет-сервіс Loupe (<http://www.getloupe.com/>) складається з трьох онлайн-інструментів: для створення колажів (наприклад, коли учням пропонується створити рекламу або афішу до художнього твору, що вивчається, або назвати українських письменників, портрети яких представлено в колажі) – *Loupe Collage*; для генерування листівок – *Loupe Card*; для створення онлайн-гри на уважність, у якій необхідно відшукати певне зображення на створеному колажі (під час вивчення іноземної мови треба відшукати зображення, яке відповідає слову) – *Loupe Waldo*. Зручний у роботі з інтерактивною дошкою.

Хмари тегів використовуються для візуального подання списку категорій (або тегів), що є описом ключових слів (тегів), важливість яких позначається розміром шрифту або кольором на веб-сайтах, або представленням неформатованого тексту.

Одним із таких сервісів є *веб-сервіс Tagul* (tagul.com) – *хмара в хмарі*, який дає можливість створити хмару слів різної форми і кольорового рішення з тексту, введеного користувачем або з веб-сторінки з адресою, де кожне слово хмари є гіперпосиланням для пошуку в Google, за допомогою якого вчитель може забезпечити інтерактивну роботу під час уроку, запропонувавши в такій незвичній формі скласти

речення або розповідь, використовуючи якомога більше слів із хмари; розшифрувати тему уроку, подану у хмарі слів; відобразити у хмарі слів основні морфологічні ознаки частини мови для легшого запам'ятовування; за допомогою хмари слів представити характеристику героїв твору, що вивчається, і запропонувати визначити, кому ця характеристика належить; створити словникову хмару та пояснити, за якими ознаками об'єднано ці слова тощо.

Інтернет-сервіс Blendspace (<https://www.tes.com/lessons>) є зручним інструментом для створення електронного супроводу уроку (заняття, дистанційного курсу) та дозволяє вчителю зібрати «в одному місці» необхідні ресурси (тексти, відео, зображення, веб-сайти, google-документи), вбудувати потрібні файли й онлайнві вправи, створити опитувальник із вибором правильної відповіді, вбудований у середовище, розмістити створений урок у себе в блозі, організувати зворотний зв'язок з учнями, надіславши код доступу учням, розмістити урок в соцмережах, отримавши QR-код; може стежити за статистикою виконання завдань у «класній кімнаті», до якої занесено список учнів.

Сервіс Timeline JS (<https://timeline.knightlab.com/>) – безкоштовний сервіс для створення стрічки часу, потребує облікового запису Google. Він дозволяє відобразити тимчасову шкалу на двох окремих блоках: на першому блоці – тимчасова шкала з подіями, які прив'язані до конкретних дат, а другий є слайдером, котрий відображає докладний контент (тексти, фото, аудіо, відео, карти і документи) кожної події, завдяки чому можна уявити в наочному вигляді різні історичні події, пов'язані з вивченням художнього твору, розповісти про життя і творчість відомих письменників, героїв твору, презентувати періоди їхньої творчості (життя) тощо.

Ефективно працювати з цими сервісами можуть вчителі-філологи, які перебувають на предметно-функціонально-орієнтованому рівні ІК-компетентності та рівні професійної ІКТ-активності, коли вчитель стає спроможним ефективно та доречно використовувати можливості ІКТ і сучасних гаджетів для організації навчально-виховного процесу, створювати нові інструменти для здійснення власної інформаційної діяльності, для ведення власного сайту або блогу і їхнього змістового наповнення та якісного методичного супроводу, а також для ознайомлення зацікавленого освітянського загалу з власними напрацюваннями; для ініціювання створення власних програмних засобів навчального призначення та їхнього контенту, для створення мультимедійних дидактичних матеріалів із предмета; використання засобів ІКТ для розв'язання професійних і особистих завдань [8, с. 172].

Мережні засоби комунікації

Характерною ознакою сучасного інформаційного суспільства є активне і широке застосування в різних сферах людської діяльності мережі Інтернет, яка є одночасно глобальним інформаційним простором, частиною світової культури і багатоаспектним медіумом, що містить багато різних конфігурацій міжособистісної та масової комунікації, тому сьогодні все більше місце в реальному житті посідає віртуальне спілкування. Комунікації за допомогою комп'ютерних мереж – принципово нова соціальна реальність, а самі *мережні засоби комунікації* здатні сприймати і самостійно створювати нові комунікативні конфігурації. За словами О. Кущенко, «інтернет-комунікація» є освітнім феноменом, специфічною формою взаємодії, взаємообміну професійною інформацією суб'єктів освітнього процесу, основою самореалізації особистості, засобом її самовизначення й самоствердження, дослідження якого є необхідною умовою оновлення професійної освіти» [20, с. 138].

Найбільш розповсюдженими наразі в Інтернеті є листування електронною поштою (e-mail), а також використання сервісів інтерактивного спілкування, за допомогою яких здійснюється передавання голосу, відеозображення чи тексту (у формі

чату, надсиланні файлів і відкладених повідомлень), відеоконференція тощо: Skype; Viber і т. п. – використання веб-пейджерів.

Листування електронною поштою (e-mail) – найпоширеніша послуга мережі Інтернет, за допомогою якої користувачі можуть отримувати більшу частину інформації, що подають в Інтернеті в режимі on-line і до якої вони не мають доступу.

Ураховуючи, що «більшість ... мовних і позамовних ознак, якими позначається електронна пошта, передають письмово типові характеристики усної комунікації й широко використовуються в її інших формах: чатах, SMS, письмових повідомленнях тощо» [2, 75], учителі, можуть запропонувати учням порівняти структуру класичних листів і листів, надісланих електронною поштою, звернувши увагу на продуманість чи спонтанність текстів, їх відредагованість; на графостилістичні засоби; на те, як виражаються почуття; на те, як мова пристосувалася до технічних умов нових засобів передачі інформації; на використання спеціальних мовних засобів; елементів усної мови, які трапляються в електронних листах і роблять їх особливими; синтаксичних і граматичних конструкцій, які є типовішими для усної комунікації; фонологічних девіацій, що виконують функцію скорочення форм вираження; від яких прагматичних умов кожної окремої комунікативної ситуації найбільше залежить вибір мовних засобів; запропонувати проаналізувати реальні ситуації спілкування зі смайликами, сленговими словами тощо. Або можна дати школярам завдання написати електронного листа герою художнього твору, роль якого буде виконувати хтось із однокласників, щоб від його імені давати відповіді.

«Сучасна концепція *відеоконференцій*, як стверджує А. Кух, припускає максимальне спрощення комунікацій, які часом зводяться до простого неформального спілкування безпосередньо за робочим столом перед екраном персонального комп'ютера» [19]. Він виділяє три групи систем відеоконференцій: студійні, групові та персональні, – брати участь у яких можуть учителі, спроможні підключитися до серверу і набути базового рівня ІК-компетентності.

Чат (Internet Relay Chat (IRC)) є специфічною формою спілкування чи просто бесідою на Web, коли в одному місці, на певному сайті відбувається зустріч двох чи декількох користувачів у реальному часі. Під час чату можна обговорити конкретні педагогічні питання, обмінятися досвідом, отримати від модераторів відповіді на питання. Участь у чатах, відеоконференціях дозволяє вчителям проаналізувати свою професійну майстерність.

Веб-пейджер (ICQ, Instant Messenger (IM) та ін.) – телекомунікаційна служба для обміну миттєвими текстовими повідомленнями, файлами, зображеннями, звуковими сигналами і повідомленнями, відео, здійснення спільних дій через Інтернет між комп'ютерами або іншими пристроями користувачів із використанням програм-клієнтів.

ICQ (<http://icq.bigmir.net>) – це один із найпопулярніших Інтернет-месенджерів, який має гнучкі налаштування та захист від спаму і флуду; його використовують, щоб моментально доставляти текстові повідомлення і відразу приймати відповідь, керувати скринькою e-mail, організувати розраховані на багато користувачів чати і здійснювати спілкування за допомогою веб-камери.

Форум – це популярний Інтернет-ресурс, що є нічим не обмеженим видом спілкування в Інтернеті, де кожне повідомлення має свого автора, тему і власний контент, яке не вимагає обов'язкової відповіді в реальному часі і може працювати протягом тривалого часу. Форуми присвячують конкретним темам, де кожен має можливість висловити свою думку. Матеріали форуму можуть зручно і швидко переглянути всі, кого цікавить зазначені в ньому відомості.

Голосове спілкування створює можливості для on-line-спілкування, хоча його

можна віднести і до сервісів Інтернету, які надають послуги IP-телефонії. Нині найпоширенішими є Skype і Viber.

Комунікаційна система VoIP (Skype) (англ. voice over IP) використовує принцип взаємодії комп'ютерів «рівний до рівного» (Peer to peer, P2P). Це «технологія передачі медіа даних у реальному часі за допомогою сімейства протоколів TCP/IP» [15]. Перевага Skype в тому, що ця програма дозволяє телефонувати через Інтернет, а зв'язок можна налагоджувати як між двома комп'ютерами, так і між комп'ютером і телефоном. Завдяки *Viber*, встановленому на смартфонах на базі Android, BlackBerry OS, iOS, Windows Phone, Symbian, Bada, Windows, OS X, Linux, можна із будь-якої точки світу телефонувати, писати, обмінюватися із співрозмовником зображеннями з телефону, планшета або комп'ютера. Використовуючи Skype та Viber на уроках, учитель-філолог може організувати спілкування, наприклад, із носіями іноземної мови, що вивчається, або з представниками української діаспори, а потім запропонувати проаналізувати особливості їхнього мовлення тощо.

Соціальні мережі є спеціалізованими сайтами, що складаються із вузлових елементів і взаємопов'язані соціальною мережею [6, с. 147].

«Сайти соціальних мереж створені таким чином, щоб різним людям дати засоби для зв'язку з іншими людьми з найрізноманітнішими цілями» [27, с. 234], наприклад, створювати соціальні спільноти (Інтернет-ком'юніті) з практично будь-якими заданими характеристиками – освітніми, професійними, віковими, проте віртуальне спілкування часто стає залежністю. Найпопулярнішими є Facebook, MySpace, eBay, YouTube, Google+.

Усі схарактеризовані засоби ІКТ можна розглядати як інструменти процесу інформатизації, оскільки інформатизація всіх ланок суспільного життя потребує нового підходу до навчання й організації освітнього процесу, а це вимагає від учителів філологічних дисциплін володіння ІКТ і застосування їх у професійній діяльності, тому для них «застосування комп'ютера, мультимедійних програм та інформації з всесвітньої мережі Інтернет поступово переходить у набір стандартних засобів навчання» [4, с. 32].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, залежно від того, на якому рівні ІК-компетентності перебуває вчитель філологічних дисциплін, у системі післядипломної педагогічної освіти в курсовий і міжкурсний періоди мають створюватися умови для їхнього ознайомлення із засобами ІКТ.

Постійний інтенсивний розвиток ІКТ в освіті зумовлює необхідність періодичного внесення змін у зміст підготовки вчителів філологічних дисциплін у системі ППО щодо застосування ІКТ у професійній діяльності зазначеної категорії фахівців.

Обізнаність із засобами ІКТ дозволить учителям педагогічно виважено добирати та раціонально використовувати їх у своїй педагогічній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аман І. С. Інтернет-сервіси в освітньому просторі [методичний посібник]. / І. С. Аман, О. В. Литвиненко. – Кіровоград : КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», 2016. – 88 с.
2. Беззубова О. О. Електронний лист – один із видів інтернет-комунікації / О. О. Беззубова. // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2010. – № 7. –

- РОЗДІЛ II. Дискурсознавство. – С. 71 – 75.
3. Бовтенко М. А. Компьютерная лингводидактика : Учебное пособие / М. А. Бовтенко. – М. : Флинта-Наука, 2005. – 215 с.
  4. Бурковська З. Мовні мультимедійні програми як засіб формування іншомовної комунікативної компетенції студентів / З. Бурковська. // Молодь і ринок. – 2015. – № 11 (130). – С. 31 – 35.
  5. Гарцов А. Д. Электронная лингводидактика в системе инновационного языкового образования : дис. .... докт. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (русский язык, уровни общего и профессионального образования)» / А. Д. Гарцов. / Российский университет дружбы народов. – М., 2009. – 534 с.
  6. Галіч Т. О. Соціальні Інтернет-мережі та віртуалізація суспільного життя [Текст] / Т. О. Галіч. // Соціологія майбутнього: науковий журнал з проблем соціології молоді та студентства. – Х., 2010. – Вип. 1. – С. 145-152.
  7. Гончарова О. М. Типізація засобів сучасних інформаційно-комунікативних технологій за видами інформаційної діяльності [Електронний ресурс]. / О. М. Гончарова. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7699/97/> – Назва з титул. екрана.
  8. Дегтярєва Галина Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів філологічних дисциплін у системі післядипломної освіти : монографія / Галина Дегтярєва – Х. : Мачулін, 2016. – 584 с.: іл., табл.
  9. Дегтярєва Г. А. Концептуальна модель розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів філологічних дисциплін у системі післядипломної педагогічної освіти / Г. А. Дегтярєва // ScienceRise: Pedagogical Education, 2016. – № 5 (1). – С. 19-26.
  10. Дегтярєва Г.А. Підготовка вчителів до використання контенту Інтернет-ресурсів для підвищення ефективності уроку літератури / Г. А. Дегтярєва. // Імідж педагога. – 2014. – № 3(142). – С. 49-52.
  11. Дегтярєва Г. А. Підготовка вчителя до проведення сучасного уроку в умовах інформатизації освіти : [навч.-метод. посібник]. / Г. А. Дегтярєва, Т. В. Папернова. / [За заг. ред. Покроєвої Л. Д.]. – Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2011. – 220 с.
  12. Закон України «Про телекомунікації» від 18 листопада 2003 року № 1280-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/1280-15 – Назва з титул. екрана.
  13. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України : монографія [Текст] / [В. В. Лапінський, А. Ю. Пилипчук, М. П. Шишкіна та ін.]; за наук. ред. проф. В. Ю. Бикова. – К. : Педагогічна думка, 2010. – 160 с., іл.
  14. Інтернет служби 5. Файлові служби Інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: victoria.lviv.ua/html/ipdo/service5.doc – Назва з титул. екрана.
  15. Канали зв'язку та сервіси Інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kievoit.ipro.kubg.edu.ua/kievoit/2013/99/99.html> – Назва з титул. екрана.
  16. Карташова Л. А. Створення умов формування готовності майбутніх вчителів іноземних мов до впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховний процес [Електронний ресурс] / Л. А. Карташова. – Режим доступу: <http://lkartashova.at.ua/publ/2-1-0-31> – Назва з титул. екрана.
  17. Колос К. Р. Методичні особливості інтеграції комп'ютерно орієнтованих засобів навчання у навчально-пізнавальний процес закладу післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс] / К. Р. Колос // Комп'ютер у школі та сім'ї. – К., 2016. – № 4 (132). – С. 14–18. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/704198/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%A1.pdf> – Назва з титул. екрана.
  18. Костікова І. І. Теоретико-методичні засади комп'ютерної лінгводидактики / І. І. Костікова. – Вінниця : «Поділля 2000», 2007. – 240 с.
  19. Кух А. М. Інтернет як засіб масової комунікації [Електронний ресурс] / А. М. Кух. – Режим доступу: kukh.ho.ua/kurs/TZMK/LEC/LEC5.htm – Назва з титул. екрана.
  20. Кущенко О. С. Становлення Інтернет-комунікації як специфічної форми взаємодії педагогів / О. С. Кущенко. // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія : зб. ст. – Вип. 15. – Ч. 1. – Ялта : РВВ КГУ, 2007. – С. 138 – 143.
  21. Липухина В. А. Критерии сформированности ИКТ компетентности учителя иностранного языка [Електронний ресурс] / Липухина Виктория Александровна. – Режим доступу: planeta.tspu.ru/files/file/1394958863.docx – Назва з титул. екрана.
  22. Морська Л. І. Дидактичні основи підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій в професійній діяльності / Л. І. Морська. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/1868/1/08mlitpd.pdf> – Назва з титул. екрана.
  23. Носенко Т. І. Інформаційні технології навчання : навч. посіб. / Т. І. Носенко. – К. : Київ, ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. – 184 с.
  24. Панюкова С. В. Использование информационных и коммуникационных технологий в образовании

- : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений]. / С. В. Панюкова. – М. : Издательский центр «Академия», 2010. – 224 с.
25. Пензай Л. И. Информационная компетентность как вагома складова фахової компетентності вчителя [Електронний ресурс] / Лариса Іванівна Пензай / Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/32355/ – Назва з титул. екрана.
26. Роберт И. В. Информационные технологии в науке и образовании / И. В. Роберт, П. И. Самойленко. – М., 1998. – 178 с.
27. Формування медіаграмотності педагогів : Навчально-методичний посібник [за заг. редакцією Л. Д. Покроєвої, Г. А. Дегтярьової]. – Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2014. – 252 с.
28. Хижняк І. Програмні засоби електронної лінгвометодики в роботі вчителя початкової школи [Текст] / Інна Хижняк // Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти : наукове електронне видання. – Випуск 1 (2015). – С. 54 – 61.

Матеріал надійшов до редакції 20.07.2016 р.

СРЕДСТВА ИКТ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

Дегтярева Галина Анатольевна

кандидат педагогических наук, доктор философии (PhD),
заведующая кафедрой методики преподавания языков и литературы
Коммунальное высшее учебное заведение «Харьковская академия непрерывного образования»,
г. Харьков, Украина
metukrlit@list.ru

Аннотация. В статье охарактеризованы средства ИКТ, используемые для обеспечения развития ИК-компетентности педагогов в течение курсового и межкурсового периодов в системе последипломного педагогического образования и про которые должен быть осведомлен современный учитель филологических дисциплин. Освещаются возможности программного обеспечения общего и специального назначения, в частности педагогических программных средств, программных средств лингвометодического назначения, а также сервисов Интернет и сетевых средств коммуникации для повышения качества языкового и литературного образования школьников и развития их коммуникативной компетентности. Значительное внимание уделено формам интерактивного общения в Интернете, который сегодня формирует языковое пространство, что влияет на культуру речи как школьников, так и педагогов, где они могут общаться, заниматься самообразованием и обмениваться информацией и собственными работами.

Ключевые слова: средства ИКТ; ИК-компетентность учителей филологических дисциплин; программное обеспечение общего и специального назначения; сервисы Интернет; сетевые средства коммуникации.

ICT FOR DEVELOPMENT OF INFORMATION AND COMMUNICATION COMPETENCE OF TEACHERS OF PHILOLOGICAL DISCIPLINES

Halyna A. Dehtiarova

PhD (pedagogical science), Doctor of Philosophy,
chief of the Methods of teaching languages and literature department
Kharkiv Academy of Postgraduate Education, Kharkiv, Ukraine
metukrlit@list.ru

Abstract. In the article there are considered the characteristics of ICT tools that are used for the development of IC competence of teachers for course and intercourse periods in the system of postgraduate pedagogical education and that the modern teacher of philological disciplines should be a sign. Software capabilities for General and special purposes, in particular, educational

software, software lingua methodical purposes, as well as services Internet and network communication tools to improve the quality of language and literary education of pupils and development of their communicative competence are highlighted. More attention is given to forms of interactive online communication that nowadays form the linguistic space as pupils and affect the culture of their speech, and teachers where they can communicate, educate themselves and share information and material

Key words: ICT tools; IC competence of teachers of philological disciplines; software for General and special purposes; Internet services; network communication.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Aman I. S. Internet services in the educational space [metodychnyi posibnyk]. / I. S. Aman, O. V. Lytvynenko. – Kirovohrad : KZ «Kirovohradskiy oblasnyi instytut pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity imeni Vasylya Sukhomlynskoho», 2016. – 88 s. (in Ukrainian)
2. Bezzubova O. O. Email – a type of online communication / O. O. Bezzubova. // Scientific Journal Volyn National University of Lesya Ukrainian. – 2010. – # 7. – ROZDIL II. Dyskursoznavstvo. – S. 71 – 75. (in Ukrainian)
3. Bovtenko M. A. Computer Linguodidactics : Uchebnoe posobie / M. A. Bovtenko. – M. : Flinta-Nauka, 2005. – 215 s. (in Russian)
4. Burkovska Z. Language multimedia applications as a source of foreign communicative competence of students / Z. Burkovska. // Young people and the market. – 2015. – # 11 (130). – S. 31 – 35. (in Ukrainian)
5. Garcov A. D. Electronic Linguodidactics in innovative language education system : dis. .... dokt. ped. nauk : spec. 13.00.02 «Teorija i metodika obuchenija i vospitanija (russkij jazyk, urovni obshhego i professional'nogo obrazovanija)» / A. D. Garcov. / Rossijskij universitet druzhby narodov. – M., 2009. – 534 s. (in Russian)
6. Halich T. O. Social Internet network and virtualization social life [Tekst] / T. O. Halich. // Future Sociology: Journal of Sociology problems of youth and students. – Kh., 2010. – Vyp. 1. – S. 145 – 152. (in Ukrainian)
7. Honcharova O. M. Typification means of modern information and communication technologies for the types of information activities [online]. / O. M. Honcharova. – Available from: <http://studentam.net.ua/content/view/7699/97/> – Nazva z tytul. ekrana. (in Ukrainian)
8. Degtyaryova Galina The development of information and communication competence of teachers of philological sciences postgraduate education system: monograph / Galina Degtyaryova – Kh. : Machulin, 2016. – 584 s.: il., tabl. (in Ukrainian)
9. Degtyaryova G. A. The conceptual model of teachers' information and communication competence development within the pedagogical postgraduate education system / G. A. Degtyaryova. // ScienceRise: Pedagogical Education, 2016. – # 5 (1). – S. 19-26. (in Ukrainian)
10. Degtyaryova G. A. Training teachers to use the content of Internet-resources to improve the effectiveness of lessons literature / G. A. Degtyaryova. // The image of the teacher. – 2014. – # 3(142). – S. 49-52. (in Ukrainian)
11. Degtyaryova G. A. Preparing teachers to conduct lessons in modern conditions of informatization of education : [navch.-metod. posibnyk]. / G. A. Degtyaryova, T. V. Papernova. / [Za zah. red. Pokroievoi L. D.]. – Kharkiv : Kharkivska akademiia neperervnoi osvity, 2011. – 220 s. (in Ukrainian)
12. The Law of Ukraine «On Telecommunications» dated November 18, 2003 № 1280-IV [online]. – Available from: zakon.rada.gov.ua/go/1280-15 – Nazva z tytul. ekrana. (in Ukrainian)
13. Means of ICT common information space of Ukraine's education system : monohrafiia [Tekst] / [V. V. Lapinskyi, A. Yu. Pylypchuk, M. P. Shyshkina ta in.]; za nauk. red. prof. V. Yu. Bykova. – K. : Pedahohichna dumka, 2010. – 160 s., il. (in Ukrainian)
14. Internet service 5. Internet File Service [online]. – Available from: victoria.lviv.ua/html/ipdo/service5.doc – Nazva z tytul. ekrana. (in Ukrainian)
15. Channels of communication and Internet services [online]. – Available from: <http://www.kievoit.ippo.kubg.edu.ua/kievoit/2013/99/99.html> – Nazva z tytul. ekrana. (in Ukrainian)
16. Kartashova L. A. Creating conditions for the formation of future teachers of foreign languages to the introduction of ICT in the educational process [online] / L. A. Kartashova. – Available from: <http://kartashova.at.ua/publ/2-1-0-31> – Nazva z tytul. ekrana. (in Ukrainian)
17. Kolos K. R. Methodical features integration of computer-oriented learning tools in teaching and educational process of establishment of postgraduate education [online] / K. R. Kolos // Kompiuter u shkoli ta simi. – K., 2016. – № 4 (132). – S. 14–18. – Available from:

- <http://lib.iitta.gov.ua/704198/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%A1.pdf>. (in Ukrainian)
18. Kostikova I. I. Theoretical and methodological foundations of computer linguistics / I. I. Kostikova. – Vinnytsia : «Podillia 2000», 2007. – 240 s. (in Ukrainian)
  19. Kukh A. M. Internet as a means of mass communication [online] / A. M. Kukh. – Available from: kukh.ho.ua/kurs/TZMK/LEC/LEC5.htm. (in Ukrainian)
  20. Kushchenko O. S. Becoming Internet communication as a specific form of interaction between teachers / O. S. Kushchenko. // Problems of modern teacher education. Ser. : Pedagogika i psykholohiia : zb. st. – Vyp. 15. – Ch. 1. – Yalta : RVV KHU, 2007. – S. 138 – 143. (in Ukrainian)
  21. Lypukhyna V. A. Criteria for formation of the ICT competence of foreign language teachers [online] / Lypukhyna Vyktozia Aleksandrovna. – Available from: planeta.tspu.ru/files/file/1394958863.docx. (in Russian)
  22. Morska L. I. Didactic bases of training future teachers of foreign languages to use information technologies in professional activity / L. I. Morska. – [online]. – Available from: <http://eprints.zu.edu.ua/1868/1/08mlitpd.pdf>. (in Ukrainian)
  23. Nosenko T. I. Information technology training : navch. posib. / T. I. Nosenko. – K. : Kyiv, un-t im. Borysa Hrinchenka, 2011. – 184 c. (in Ukrainian)
  24. Panjukova S. V. The use of information and communication technologies in education : [ucheb. posobie dlja stud. vyssh. ucheb. zavedenij]. / S. V. Panjukova. – M. : Izdatel'skij centr «Akademija», 2010. – 224 s. (in Russian)
  25. Penzai L. I. Information competence as an important component of professional competence of teachers [online] / Larysa Ivanivna Penzai / Available from: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/32355/ (in Ukrainian)
  26. Robert I. V. Information technologies in science and education / I. V. Robert, P. I. Samojlenko. – M., 1998. – 178 s. (in Russian)
  27. Formation of media literacy teachers : Navchalno-metodychni posibnyk [za zah. redaktsiieiu L. D. Pokroievoi, G. A. Degtyaryovoi]. – Kharkiv : Kharkivska akademiia neperervnoi osvity, 2014. – 252 s. (in Ukrainian)
  28. Khyzhniak I. Software of e-lingua methodology for the elementary school teacher [Tekst] / Inna Khyzhniak // The professionalism of the teacher: theoretical and methodological aspects : naukovе elektronne vydannia. – Vypusk 1 (2015). – S. 54 – 61. (in Ukrainian)

Conflict of interest. The author has declared no conflict of interest.

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.